

Dakle, na početku naznačena Leibnizova teološka teodiceja, vidjeli smo, opvrgava se u romanima Dostojevskog i Camusa. Međutim, ni Dostojevski ni Camus nemaju ništa zajedničkog sa stoičkim, odnosno istočnjačkim rješenjem problema patnje bezuvjetnim podvrgavanjem usudbenom redu svijeta i nastojanjem pojedinca (mudraca) da stekne neosjetljivost. Dostojevski i Camus ističu aktivnu ljubav i djelotvorni fatalizam. To zapravo znači da vjera u Boga podrazumjeva dijalektični odnos znanja i neznanja, jer Bog nije i ne može biti objekt spoznaje, Bog nije neko najviše biće nalik drugim bićima. Vjera u Boga moguća je jedino činom odvažnosti koji nam omogućuje da prihvatimo Boga u tjeskobi dvojbe. Siloviti ulaze u Kraljevstvo nebesko, govori Isus.

Tako zasnovana teodiceja pokazuje da se i nakon Auschwitzta može govoriti o Bogu i patnji. I Dostojevski i Camus su pokazali da su skustva zla i trpljenja iskustva kontrasta. Mi upravo u svojoj bijedi doživljavamo svoju veličinu. Stoga Toma Akvinski obrće tezu da bi zlo i patnje bile argument protiv postojanja Boga, ili još gore doživljavanje Boga kao nepravednog i okrutnog, te tvrdi: Budući da postoji zlo, postoji Bog. (Summa contra gentiles, III,71). Osim toga, i Dostojevski i Camus otvaraju i obzor nade. To je nada u događaj apsolutne ljubavi koja se poistovjećuje s trpljenjem i patnicima u svijetu. Tako i pitanje o Bogu i patnji postaje pitanje o sućuti i supatništvu Božjem, pitanje o Božjem poistovjećivanju s trpljenem i smrti čovjeka. U tom smislu završit ću s Mannovim Doktorom Faustusom.

Ne mireći se sa svijetom u kojem nevini pate, Leverkuhn u svojoj kantati Jadikovke doktora Faustusa donosi jedno znakovito obrtanje smisla, obrtanje koje se javlja na samom kraju Leverkuhnova djela, ono obrtanje koje na kraju toga djela beskrajne jadikovke tiho, snažnije od razuma, dira osjećaj onom rječitom neizrecivošću koja je dana samo glazbi. Mislim na završni, orkestralni stavak kantate u kojem se zbor gubi, a koji zvuči kao Božja jadikovka nad propadanjem njegova svijeta, kao ojađene riječi Stvoriteljeve - Nisam tako htio. Ovdje, tako mi se čini, prema kraju, dosegnuti su krajnji akcenti žalosti, posljednje je očajvanje postalo izraz, i – teško je reći, značilo bi povrijediti djelo koje ne zna ni za kakav ustupak i prožeto je neizlječivom boli, kad bi se htjelo reći da ono do svoje posljednje note pruža bilo kakvu drugu utjehu osime one koja je u samom izrazu i u tome da se oglašuje – da je, dakle, utjeha u tom da je stvorenju za njegovu bol uopće dan glas. Ne, ta mračna tonska pjesma sve do zadnjeg časa ne dopušta nikakvu utjehu, nikavo pomirenje, nikakvo preobraženje. Ali kako, ako bi umjetničkom paradoksu da se iz totalne konstrukcije rađa izraz – izraz kao jadikovka – odgovarao religiozni paradoks da bi iz najdublje izgubljenosti, makar samo kao najtiše pitanje, mogla proklijati nada? To bi bila nada s onu stranu beznadnosti, transcendentalnost očajavanja – ne izdaja tog očajavanja, nego čudo koje je iznad vjere. Poslušajte samo kraj, poslušajte ga sa mnom: jedna se skupina instrumenata povlači za drugom, a ono što ostaje, čime djelo svršava, jest visoki g jednoga cella, zadnja riječ, zadnji glas koji se gubi, koji lagano utihnjuje u pianissimo-fermate. Zatim nema više ničega – šutnja i noć. Ali onaj zvuk koji se zadržao u šutnji i kao da još titra, a koji više nije i samo ga još duša osluškuje, svršetak je tuge, i sad ga više nema – on mijenja

Doktor Faustus

Written by Krešimir Šimić

smisao i stoji kao svjetlo u noći.

[<1> Problem Boga i patnje u romanima Dostojevskog i Camusa](#)

[<2> Braća Karamazovi, Dostojevski](#)

[<3> Kuga, A. Camus](#)

<4> □ **Doktor Faustus**